

Iudita Winkler, *Über dako-getische Münzschätze*, în *Acta Archaeologica Carpathica*, VIII, 1—2, 1966, p. 83—110

Datorită caracterului său aparte, monetăria geto-dacică și cellică, în general, nu permite o clasificare pe măsura celei clasice greco-romane. Încercările făcute pînă acum au dat rezultate valoroase, dar n-au ajuns încă să stabilească anumite criterii general valabile, care să stea la baza fiecărei categorii de monede. Așa se și explică faptul că, pentru numeroasele tipuri monetare pe care le întâlnim în cadrul acestei monetării, se folosesc cînd denumiri topografice, cînd iconografice sau stilistice. Într-o astfel de situație, chiar un specialist se orientează anevoios și operează destul de greoi cu materialul respectiv. De aceea, una din sarcinile oricărui numismat care se ocupă cu studiul monetăriei geto-dace sau cellice este aceea de a clasifica și chiar simplifica sistemul de orînduire a diferitelor tipuri monetare în așa fel încît să se ajungă la o elit mai bună înțelegere și cunoaștere a lor.

Trebuie să recunoaștem că primii pași de seamă în această direcție li datorăm lui Const. Moisil și mai ales lui Karl Pink. Contribuțiile ulterioare au avut darul să aducă precizări suplimentare în legătură cu unele categorii monetare.

Încercări în acest sens pot fi socotite și două din studiile recente ale Iuditei Winkler, *Über dako-getische Münzschätze* (apărut în publicația poloneză *Acta Archaeologica Carpathica*, VIII, 1—2, 1966, p. 83—110) și *Tipurile monetare ale geto-dacilor și aria lor de răspîndire* (publicat în *Acta Musei Napocensis*, V, 1968, p. 33—49, și VI, 1969, p. 67—88).

În cele ce urmează ne vom strădui să arătăm în ce măsură primul dintre cele două articole reprezintă sau nu o contribuție la studiul monedelor geto-dace. Asupra celui de-al doilea studiu vom reveni cu alt prilej, acum urmînd să referim numai asupra primului articol. În introducerea studiului amintit se face un scurt istoric al cercetărilor din domeniul monetăriei geto-dace, unde sînt menționate nu numai lucrările de bază și studiile mai importante, ci și unele contribuții minore. Se remarcă însă lipsa unor lucrări, de loc lipsite de interes, pe care autoarea sigur le cunoaște, dar le trece sub tăcere (L. Ruzicka, în *BSNR*, XVII, 1922, p. 5—54; C. Preda, în *SCN*, III, 1960, p. 43—79). Deși, după formularea titlului, ar fi fost de așteptat un alt conținut, I. Winkler tratează despre raporturile stilistice dintre diferitele tipuri monetare geto-dace, precum și despre legăturile etnice și economice-culturale dintre triburile emitente.

Monedele descoperite în zona Banatului, pe care autoarea le numește global „de tip Banat”, sînt împărțite în trei grupe: I — cu capul lui Zeus; II — cu capul lui Apollon și III — cu capul lui Alexandru-Herakles. Pe revers, după aceeași opinie, este reprezentat la cele trei grupe călărețul olimpic.

Este adevărat că în zona Banatului s-au găsit numeroase tezaure, dar tot așa de adevărat este că aici își dau întâlnire numeroase tipuri monetare, adesea fără legături stilistice între ele. Așa că, din acest punct de vedere, nu se poate vorbi de o unitate sau de

un singur tip monetar. K. Pink distinge în această zonă o suită de tipuri montare, pe care le clasifică după stil. O bună parte a acestei clasificări poate fi socotită și astăzi valabilă. Cît privește reprezentarea de pe revers, trebuie spus că în regiunea Banatului este înfățișat atît cavalerul olimpic, cît și cel regal.

De acest important centru monetar, respectiv de emisiunile de „tip Banat” potrivit părerii Iuditei Winkler, se leagă sau derivă o serie de alte tipuri monetare, documentate în celelalte regiuni ale Daciei sau și în afara granițelor ei, în tezaure ca: Chișinău-Criș, Tulgheș, Nireș, Aiud, Teiuș, Jiblea—Călimănești Rasa (Călărași), Cimpulung (Muscel), precum și în Slovacia și regiunea transcarpatică a Ucrainei, în localitatea Velikaja Gorazdovka. În același sens sînt menționate și descoperirile din Moldova cu monede de „tip Huși-Vovriești”. Emisiunile tirzii din Oltenia de „tip Dobrești” sînt socotite ca un al doilea tip al ultimei faze a emisiunilor din Banat (p. 99). Sînt apoi enumerate și descoperirile principale cu monede de „tip Virteju-București” și „Hunedoara-Chereluș”.

Ideea de bază care se desprinde din studiul asupra căruia referim este aceea că între diferitele tipuri monetare geto-dacice există strînse legături de stil, fie ele directe sau indirecte. Unele, dacă nu cele mai multe tipuri, se dezvoltă din emisiunile monetare specifice regiunii Banat. Altele, s-ar dezvoltă paralel și independent, dar avînd pregnante raporturi cu emisiunile din Banat. Recunoaștem că nu este de loc ușor să te orientezi într-o astfel de clasificare. Adesea este nevoie să reflectezi la ceea ce a voit să exprime autoarea. Cîteva observații ni se pare că se cuvin a fi făcute.

Înainte de toate trebuie spus că nu este posibil ca toate descoperirile principale din Banat să fie incluse în cadrul unui singur tip. Denumirea de „tip Banat” poate fi atribuită doar unui singur tip, așa cum foarte clar o face K. Pink (p. 42, fig. 38 — 44). Celelalte emisiuni caracteristice acestei regiuni sînt socotite de același numismat, pe bună dreptate, tipuri din regiunea Banat, ceea ce este cu totul altceva.

În al doilea rînd, nu se poate vorbi atît de simplu de o legătură stilistică între diferitele tipuri monetare din Dacia. Raporturi de acest gen sînt adesea dificil de sesizat chiar în cuprinsul unei zone mai restrînse. Cu atît mai greu vom putea reuși să înnodăm un astfel de fir de la o graniță la alta a Daciei și pe baza acestuia să se poată vorbi de o unitate geografică și politică. Dacă ar fi să analizăm riguros din punct de vedere stilistic, vom vedea că în cuprinsul uneia și aceleiași regiuni constatăm tipuri cu stîluri foarte diferite, între care cu greu s-ar putea stabili legături. Este cazul, de pildă, nu numai al descoperirilor din Banat, ci și al celor din nord-vestul Transilvaniei. De aceea ni se pare foarte puțin plauzibilă concluzia autoarei, atunci cînd spune că monede de „tip Banat” se găsesec și la Chișinău-Criș, în Slovacia, la Velikaja Gorazdovka (Ucraina transcarpatică). Narla (Iugoslavia), Tulgheș, Aiud, Jiblea, Rasa, Cimpulung (Muscel) și în Moldova la Huși-Vovriești etc. Cu alte cuvinte, aici și-ar da întâlnire monede de tipuri total diferite, care adesea nu au nici o legătură cu emisiunile din Banat. Este adevărat și în același timp firesc ca, între anumite categorii de monede, să existe înrudiri de stil, dar tot așa de adevărat este și faptul că principalele tipuri monetare din Dacia ca și din afara ei prezintă particularități care delimitează clar un tip de altul. Pentru a înțelege mai bine caracterul monetăriei din Dacia, va fi necesar nu să uniformizăm și să facem un tot comun, în care cu greu ne vom mai putea orienta, ci să separăm clar particularul de general. Numai stabilind lămurit limitele stilistice și geografice ale fiecărui tip în parte, în cadrul acestor mase de imitații, vom putea obține rezultatele urmărite și așteptate.

Legat de conținutul articolului asupra căruia referim ar mai fi de făcut și alte observații. De pildă, la p. 100 autoarea se realizează păreri mai vechi a lui C. Moisil, după care monedele de „tip Virteju-București” s-au răspîndit în întreg cuprinsul Daciei. După cum ne arată însă descoperirile, monedele de acest tip cuprind în special centrul Munteniei, adică zona dintre Dunăre-Carpați și Vedea-Ialomița. Se remarcă, de asemenea, răspîndirea

lor spre sud, în regiunea Ruse, și sporadic către jumătatea sudică a Moldovei, zona Brașovului și problematic în Olenia.

Adesea în articol se face aluzie la tezaurul monetar de la Nireș. De fapt, este vorba de tezaurul publicat de Kerényi András, care provine nu de la Nireș (jud. Cluj), ci de la Mireșu-Mare (Nagynyiresi) (jud. Maramureș). În plus se poate ușor vedea că nu avem de-a face cu un tezaur, ci cu o a doua parte din tezaurul de la Tulgheș, care aparține de comuna Mireșu-Mare. Din prezentarea împrejurărilor în care a avut loc descoperirea rezultă că „ambele tezaure”, respectiv părți ale aceluiași depozit, s-au găsit în același an, în aceeași localitate, în condiții similare, cu

prilejul unor lucrări cu caracter special. În același timp, conținutul fiecărei părți, ca și repartizarea oarecum egală a diferitelor tipuri monetare nu mai lasă nici o urmă de îndoială că este vorba de un singur tezaur, împărțit la data descoperirii și apoi publicat separat. De altfel, Kerényi András spune că ceea ce publică nu reprezintă decît o parte dintr-un tezaur mai mare.

Acestea ar fi pe scurt cele câteva observații pe care am ținut să le facem pe marginea articolului publicat de I. Winkler. Sperăm ca cel puțin o parte din ele să ajute la o mai bună înțelegere și cunoaștere a unor aspecte din monetăria locală din Dacia.

C. Preda